

En historie om vanter historie, historier om vanter og historiske vanter.

Kap. 2

Mette Nørregaard Christensen, 2021, IG: @jellingvanter

Vanter med flosskant og broderier.

Se på håndledsdekorationen på billedet af de norske fingervanter i hvidt og blåt (Hisdal 1997). Rundt om håndleddet er der en bred rya-kant i stærke farver. Kanten kan hedde *flosskant* eller *tafskant* på norsk og *frans*, *kavelfrans* eller *gaffelfrans* på svensk. Hvad det hedder på dansk ved jeg ikke, måske kan det hedde *ryakant* eller *pomponkant*.

Det er meget almindeligt at se brede og meget kulørte flosskanter på de gamle norske og svenske vanter. De gamle vanter udtrykker en sprudlende glæde ved mønstre og farver, og det er som om, man ikke har kunnet få nok. Vanter med flosskanter og broderier har været brugt af både mænd og kvinder især til kirkegang og som kærestegaver. Til det grove arbejde har man nok ikke gjort så meget ud af pynten.

Gamle svenske dragter kan se helt orientalske ud. Brudekroner med bling-bling af blanke metalstykker, kulørt papir, perler og silkebånd. Importerede tørklæder med trykte roser og farverige dragter til både mænd og kvinder.

De norske vanter (tv) er fra museumsarkiverne i Norge og afbildet i bogen "Dikt i masker" (Hisdal 1997).

Påsöm

Floda er et sogn i Sverige, der er kendt for helt overdådige blomsterbroderier. I midten af 1800-tallet var de syntetiske farver blevet opfundet. Da jernbanen i 1860'erne var nået til Floda sogn, kunne de handlende tilbyde kulørt broderigarn i klare farver til almuebefolkningen. Man havde indtil da brugt hjemmespundet og plantefarvet garn til broderierne. Købegarnet gav ny inspiration og ændrede det æstetiske formsprog.

Blomsterdekorationerne kom til at fylde mere, -jo flere blomster jo bedre. Kirkebakken var datidens show room og i 1904 blev det for meget for nogle. Hushållningsselskabet lavede en kampagne, der skulle få kvinderne til at holde op med at brodere i de grelle kulører. Det lykkedes bare ikke (Hofsten 2019).

Uldbroderierne kaldes *påsöm* på svensk og mange har taget det traditionelle broderi op igen. I Hemsjö (Hofsten, 2019) er der en fin artikel om broderiernes kulturhistorie og Hemsjö Förlag har udgivet et hæfte med anvisninger til både broderier og flosskanter (her betegnet *gaffelfrans*) (Arnberg, 2019).

Der er udgivelser fra Hemsjö Förlag om de gamle broderiteknikker (Arnberg, 2019) og kulturhistorien bag (Hofsten 2019).

Mine første vanter med påsöm og floskanter er strikkes i en rest slidstærkt tretrådet uld fra Rauma. Vanterne er helt klassiske, med indsat tommel. De skulle danne basis for pynten, som var det egentlige projekt. Jeg fandt et foto af nogle gamle vanter i en svensk strikkebog og forstørrede det broderede mønster op i en kopimaskine, så det passede nogenlunde. Man kan finde inspirerende fotos mange steder, f.eks. i bogen *Tvåändsstickat* (Dandanell et al 2010).

Vandopløseligt vlieseline kan være en god hjælp, når man broderer på strikkes. Flosskanten er vundet omkring en blyant og hæklet sammen.

Til broderiet endte jeg med at tage en moderne metode i brug. Jeg tegnede mønsteret over på vandopløseligt vlieseline, som jeg riede fast på vanten. Det giver et fastere underlag at brodere på og man undgår at det strikkes gir sig under arbejdet. Ved vask i lunkent vand forsvinder vlieseline, og broderiet står flot tilbage.

Mit første forsøg med flosskanter og broderi på strikkes vanter.

En enkel metode til flosskanter

Der findes mange metoder til at lave flosskanter. Her har jeg brugt en tyk blyant, en hæklenål nr. 2 og en stærk tråd strømpegarn. Strømpegarnet løber langs blyanten, og uldgarnet vindes om ca. 4 gange, før der hækles en maske stramt omkring garnet. Efterhånden skubbes flosskanten bagud af blyanten. Flosskanten sys fast til vantens håndled igennem de hækledede masker. Løkkerne klippes op og dampes over en gryde med kogende vand. Til sidst klippes flosskanten i form.

Flosskanter og broderi er udført i uldbroderigarn fra genbrugsbutikken.

Tvebinding, -eller *tvåändsstickat* på svensk

Mine første mørkegrå vanter med broderier var strikkes i glatstriking. Men da jeg kom i gang med at kigge nærmere i bøgerne, fandt jeg ud af, at de gamle vanter var strikkes med tynde pinde og teknikken *tvebinding*. Man strikkes med to tråde i samme farve, holder trådene i højre hånd og skifter tråd for hver maske. Imens snor man trådene omkring hinanden på bagsiden, samme vej, og det betyder at garnnøglerne snos sammen og jævnlige må snos ud igen. Det tager sin tid, men er umagen værd. Teknikken giver et meget slidstærkt produkt, og der er mulighed for at lave et helt særligt mønster, der kaldes *krus* på svensk (Dandanell et al 2010).

Vanter i tvebinding med krus, broderier og flosskant blev det næste projekt.

Tvebinding, påsöm og flosskanter. Tre spændende kulturhistoriske teknikker

Strikningen af de hvide vanter, der skulle danne grundlaget for påsöm og flosskanter, var et projekt i sig selv. I Sverige havde jeg anskaffet et nøgle Z-tvundet garn til tvebinding. Strikkegarn er sædvanligvis S-tvundet (kig selv nærmere på 2-trådet garn, tvindingen ligner et S). Hvis man strikker tvebinding med S-tvundet garn, så snor man garnet en lille smule op, fordi trådene snos omkring hinanden for hver strikket maske. Z-tvundet garn modvirker denne opsnoning og resultatet bliver fastere. Når man strikker *krus*, så står mønsteret også tydeligst frem i Z-tvundet garn.

Manchet med mønster i krus.

Krusmønsteret opstår, når man strikker en vrangmaske med en af de to tråde i et fastlagt mønster. Ofte er der krus på manchetten, ved overgangen til selve vanten og ved udtagningerne til tommel.

I bogen *Tvåändssticket* (Dandanell et al 2010) kan man få nøje anvisninger til strikningen og også en gennemgang af teknikkens kulturhistorie.

Halvvanter fra Dalarna Nås og Digitalt Museum

Min næste udfordring blev at fremstille Z-tvundet garn, tvebinde et par vanter med krus og udsmykke med broderier. Denne gang skulle det være så autentisk som muligt. Jeg gik på jagt i Digitalt Museum.

Digitalt Museum har en sand skat af fotos af alle mulige genstande, og det hele er tilgængeligt digitalt. Man kan åbne de digitale "skuffer" i arkiverne og finde skarpe fotos, læse detaljer om fundsteder og teknikker mv. Der er genstande fra Sverige og Norge og muligvis mere, det har jeg slet ikke overblik over.

I skattekisten fandt jeg "*Halvvantar, for kvinna, kyrkdräkt, Tillverkade på 1800-talet. Vantar vår och höst till kvinnornas kyrkdräkt. Sverige Dalarna Nås*" (<https://digitaltmuseum.se/011023531397/halvvantar>). Fotos er af en sådan kvalitet, at jeg kunne aflure krusmønsteret og tegne min egen version af broderiet. De gamle vanter er oftest strikket i meget tyndt garn og på meget tynde pinde, og min version er nok til den "grove side" som museums kopi.

Mit forsøg med at S-spinde, Z-tvinde og tvebinde et par halvvanter fra Dalarna i Sverige

Jeg havde fået en sæk uld fra en kollega, der har et par får, og forsøgte mig frem ved rokken. Det krævede noget at vride hjernen rundt om projektet. Hvis garnet skal ende med at være 2-trådet og Z-tvundet, så skal trådene S-spindes fra starten. Og hvilken vej skal rokkens hjul så dreje? Der er kun en vej frem, og det er at prøve teorierne af i praksis. Da jeg først kom i gang og fik regnet den ud, så lykkedes det at Z-tvinde en lille portion uld, nok til halvvanterne. Det færdige produkt er mere "uldent" i overfladen i sammenligning med de hvide vanter ovenfor, som er strikket i det smukke Z-tvundne garn fra Sverige. Jeg kan godt se, at kvaliteten ikke er den samme som i de gamle museumsvanter. Man får respekt for de kundskaber, der har været, både når det gælder de tekniske- og håndværksmæssige færdigheder og det dybdegående kendskab til materialerne, der gør mennesker i stand til at lave en nøje udvælgelse af materialer til et projekt.

For resten, - læg mærke til det broderede *kryds-med-kryds* på halvvanternes tommelfinger. Det er det samme kryds, der ses på fingervanterne fra Estland og vanterne fra Norge (øverste billede). Dette symbol er også almindeligt på vanter fra kystbyerne i Letland (Upitis, 1997). I folketroen er krydset et værn mod det onde, mod sygdom, gengangere og onde magter. I kristen symbolik kendes krydset som Græsk kors (Sundbø, 2005). På vanterne er krydset ofte placeret på tommelfingeren, måske som et værn mod det onde.

Næste kapitel kommer snart- og handler om Jellingvanter og museumsformidling

Inspiration og henvisninger

Arnberg, A-K J. (2019) *Påsöm*. Hemslöjdens Teknikhäften, Hemslöjdens Förlag.

Dandanell, B., Danielsson, U. och K. Ankert (red.) (2010) *Tvåändssticket*, Dalarnas Museum

Hisdal, S. (1997) *Dikt i masker. Kler du kan strikke*. LibriArte as, Oslo

Hofsten, I. (2019) *Den blomstertid!* S. 22-27 I: Hemslöjd nr. 6, Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund

Sundbø, A. (2005) *Usynlige trådar i strikkekunsten*. Samlaget

Upitis, L. (1997) *Latvian mittens*. Schoolhouse Press

Digitalt museum www.digitaltmuseum.se

Halvvanter, for kvinna, kyrkdräkt, Tillverkade på 1800-talet. Vanter vår och höst till kvinnornas kyrkdräkt.

Sverige Dalarna Nås: <https://digitaltmuseum.se/011023531397/halvvanter>